

Tóth Ferenc*

Egy amerikai B–25-ös bombázó roncsai

A Balerina lezuhanása 1944 karácsonya előtt **II. rész**

A 3. raj parancsnokán, I. A. Lazareven kívül, 16:25-kor, a harcfelelő végrehajtására a következő személyek szálltak fel: V. G. Kupcov gárdahadnagy, repülőgép-parancsnok, a repülésnavigátor S. M. Nyecuskin gárdaosztályvezető, a navigátor I. P. Pecerszkij gárdafőhadnagy a repülésirányító, a lövész P. L. Rugyev gárdatörzsőrmester, a rádiós lövész V. F. Kilinyenko gárda-főtörzsőrmester, a lövész V. V. Pavlov gárdatörzsőrmester, valamint V. B. Tirobjan gárdatörzsőrmester.

A Kalinivka repülőteréről felszállt repülőgéppel a repülésirányító parancsnokságnak a Duna vonaláig volt összekötése. A folyó felett közép-európai időszámítás szerint a repülőgép 19:20-kor repült át. Ettől az időponttól kezdve a repülőgéppel megszűnt az összeköttetés. Az 1944. december 23-án végrehajtott, a győri vasúti csomópont bombázásáról az ezred jelentésében, egyebek mellett a következő mondat olvasható: „Az ezred egy harcvesztésedet szenvedett el, a Szovjetunió Hőse, Lazarev gárdaőrnyag, a 3. raj parancsnoka, és legénysége odaveszett. (...) Több mint valószínű, hogy ellenséges vadászgép lőtte le.”

17. ábra. A B–25C gép, amely a 13. távolsági gárdarepülőezred első rajához tartozott. A repülőgép sorozatszám 42–87594 (sárga 9), M. V. Zsuravkov gárdaőrnyag (1944. 08. 19-től a Szovjetunió Hőse) parancsnoksága alá volt beosztva. Umany repülőtere, 1944. 6. 20.

A jelentésben említést tesznek arról, hogy a hadosztály 43 fős legénysége a győri vasúti csomópontra összesen 235 bombát dobott le, összesen 36 050 kg tömegben.¹² Egy repülőgép sorsára még 1945-ben fény derült, amikor a fogságból hazatért S. M. Nyecuskin navigátor elmondta, hogy a cél felett az ellenség légvédelme tüzet nyitott. Lazarev parancsot adott a legénységnek, hogy az égő repülőgépet ejtőernyővel hagyják el, de ő maga mindezt már nem tudja végrehajtani.

Vajon igaz az állítás, hogy a repülőgépet az ellenséges légvédelem lőtte le? Nem jár közelebb az igazsághoz az ezred 1944-ben készített jelentése? Netán valaki kijavította Nyecuskin jelentését, hogy később mindezek miatt diszkriminálni lehessen?

Nyecuskin a 13. távolsági gárdarepülő ezredhez történő visszatérése utáni jelentésében így folytatja: „1944. december 23-ra virradó éjjel az ellenséges légvédelem lőtte le engem és a

Duna folyó egyik szigetén értünk földet. 1944. december 24-én vadászok fogtak el és Győrbe, kihallgatásra szállítottak, a kémelhárításra, ahonnan hadifogolytáborba kerültem Buchauba¹³ 1945. január 11-én, a kihallgatást követően a Chodovban lévő bányába küldtek dolgozni. Onnan, 1945. április 15-től gyalog hajtottak minket Bajorországba. 1945. április 28-án sikerült a transzportból megszöknöm és elrejtőznöm egy cseh családnál Skříževoban (lehet, hogy Strážovice u Plzně településről van szó – a szlovák szerkesztő megjegyzése). 1945. május 13-tól a harcok csoportjánál voltam Nepomukban, ahonnan Prágába szállítottak át és onnan 1945. május 19-én Ostravába, a 8. légihadserg vezérkarához. Onnan légi úton Lvovba vittek és 1945. május 28-án érkeztem vissza repülőezredemhez.”¹⁴ (A fentiek rávilágítanak Sztálin ostoba, 270/41. és 227/42. számú parancsaira, amelyek a német fogságba esett szovjet katonákat hazaárulóknak titulálja.) Frejdsen ebben elmondja, hogy Nyecuskin navigátor „...25 évet kapott hazaárulásért. A kémelhárítás emberei abban voltak érdekeltek, hogy példát statuáljanak.” Lazarev haláláról Frejdsen csak keveset tudott: „...Mikor visszatértünk a feladat végrehajtásából, a rádiós jelentette, hogy Lazarevet lelőtték. Részleteket senki sem tudott, életben maradt navigátort kivéve, aki fogságba esett.” Lazarev további legénységéről Frejdsen vajmi keveset tudott, csak annyit, hogy Rugyev is fogságba esett. Ugyanakkor elmeséli, hogy megismerkedett Lazarev fiával: „Eljött hozzánk látogatónak és azt akarta megtudni, hol van édesapja eltemetve. Kikerültük a Lazarev sírjára vonatkozó válaszokat, Nyecuskinra is tekintettel... Amikor megtudtuk, hogy külön eljárásban ítélték el, megértettük, hogy semmiben sem volt bűnös.” A. A. Frejdsen visszaemlékezéséből már tudjuk, hogy Lazarev B–25J–1-es repülőgépének (sorozatszám: 43–27634, sárga 37) lelőését S. M. Nyecuskin és A. P. Rugyev (ő a fogságból 1946-ban tért haza) élte túl. Az ezred veteránjai szerint a repülőgép lelőését az egység egy

18. ábra. Lazarev gárdaőrnyag lelőtt B–25J–1–NC NA Mitchell repülőgépének roncsai a Duna alacsony vízállásánál, 1994-ben (Magyar Veterán Repülő Egyesület roncskutató csoportja)

* Országos Vízügyi Főigazgatóság, Árvízvédelmi referens (speciális feladatok), főtanácsos ORCID: 0000-0003-1200-524X

másik tagja is túl kellett, hogy élje, de nevét meghatározni nem tudták. A harmadik túlélő neve 2013 novemberéig rejtély volt. Boris Sudny 2011. december 26-án a magyar kutatók korábbi kutatási eredményeinek ismerete nélkül azonosította a repülőgép lezuhanásának körülbelüli (Ásványráró)¹⁵ helyét, majd Kassák Péter alapinformációi alapján, Horváth Gábor Kanadában élő magyar kutató közvetítésével a történet részletei összeálltak.

Stano Bursa a repülőgép egykori legénységének sorsa iránt érdeklődő leveleket küldött különböző címekre olyanokhoz, akikről egyébként nem rendelkezett információkkal és várta a visszajelzéseket. A harmadik túlélővel kapcsolatos rejtély egyszer csak hirtelen megoldódott. Ő volt Kilinyenko. A túlélő rejtélyének alapja Tatjana Bublikova cikke „Szárakon a vízből” (szabad fordításban: Ép bőrrel megúszni), amely az Orenburg városi újságban jelent meg 2011. november 9-én. A szerző Tatjana Bublikova, Stano Bursa alapján jutott el Kilinyenkohoz, aki Orenburgban él. Az újságíró riportot készített vele, életéről, háborús tevékenységére vonatkozóan, a repülőgép lelövéséről, majd az azt követő német fogságáról.

Valentyin Filipovics Kilinyenko, aki a sorsdöntő napon, 1944. december 23-án negyvenedik harci repülését teljesítette, visszaemlékezésében megerősítette, hogy a gépen rendszerint hat fős legénység szolgált, de ezen az éjjelen nyolc fő tartózkodott a fedélzeten. A raj összeköttetésének irányítója mellett is fontos szerepet játszott, hiszen az ő gondjaira bízta a fiatal gyakornokot is. *„A feladat teljesítése után elindultunk hazafelé, mikor a felhőkből egy Messerschmitt bukkant fel. Lövése a jobb oldali motorunkat találta el és azonnal zuhanni kezdtünk. A raj összekötő parancsnoka kinyitotta az átjáró fedelet és parancsot adott a kiugrásra. Gyorsan a vészkijárat felé siettem és azzal sem voltam tisztában, hogy nincs rajtam az ejtőernyő. A felettem megragadta a karomat, segített felvenni az ejtőernyőt majd kilökött.”* Mikor kinyílt az ejtőernyő, V. F. Kilinyenko odalent a holdfényben a Dunát látta. Decemberben belezuhanni a folyóba a biztos halált jelentette. Végül sikerült neki az ejtőernyőjét egy nagy szigetre irányítania. Egy fa belsejében talált egy üreget, ahová iratait rejtette. Azt sem sejtette, hogy baráti, vagy ellenséges területen van-e. Virradatkor megjelent egy csónak, két sárgaköpenyes¹⁶ magyarral, akik puskát tartottak a kezükben. Taglejtésekkel jelezték, hogy másszon be a csónakba. *„Amíg mentünk, a*

20. ábra. V. F. Kilinyenko gárda-főtörzsőrmester, egyike a három túlélőnek, akik ejtőernyővel menekültek meg

magyarok megmutatták azt a helyet, ahol repülőgépünk égett. Mind az öten meghaltak. Egyikük volt Lazarev őrnagy, ejtőernyője beleakadt az égő motorba. (...) A szárazföldön bezártak egy tehetősebb házba, valamilyen letartóztatott magyarokkal együtt ... Később átadtak a németeknek.

Így jutottam el Győrbe, valamilyen kastélyba, ahol két bajtársammal találkoztam, akik túléltek repülőgépünk lelövését. (...) Itt váratlanul, közben, azaz a foglyok közé érkezett a ROA (Orosz Felszabadítási Hadsereg) képviselője, Malcev tábornok, akinek tiszteletére a nagyteremben kellett gyülekeznünk. Mikor belépett, mindjárt a következő szavakkal köszöntött minket: Üdvözöllek benneteket barátaim! Mindnyájan hallgattunk, így megértette, hogy bennünket nem sikerül a ROA-ba toborozni, akik a németek oldalán harcoltak. Távozását követően különböző táborokba küldtek minket. Magam valahová Németország nyugati részébe kerültem, ahol átéltem a magamét. (...) Míg végül a táborból történő szökésre készültünk, a városba benyomult az amerikai hadsereg. Minket az ausztriai szűrőtáborba küldtek, ahol az NKVD negyven munkatársa vett kézbe. Az alapos ellenőrzés után úti iratokat állítottak ki nekünk és gond nélkül hazatérhettünk.” A Szovjetunióba visszatérése után V. F. Kilinyenko még öt esztendeig szolgált a hadseregben, azután hazatért Orenburgba.

ÚJRA A RONCSOK

A történet nem zárult le. Túl sok az ismeretlen, talán feledésbe merült apróság, ami megoldást jelenthetne a teljes történet kiderítéséhez. A roncsból 20 méterre elrepült

19. ábra. A lezuhanás helyszíne korabeli térképen bejelölve

21. ábra. A 82-22066 számmal jelölt ólom ellensúlyok, belülről és kívülről

22. ábra. A repülőgép korábbi sérülésének javítása, belülről és kívülről

főfutómű a repülőgép jobb oldali kerékéhez tartozott. Mivel a gép orra keletre állt, akkor az csak háthelyzetben érhető földet.

A futóműszár pár év múlva a Hadtörténeli Múzeumba került. Az elsőként előkerült szárnyvég darab még a roncsolódás előtt úgy nézett ki, mint egy kerek sajtforma (korong) része. A belső palástján 4 darab ólomsúlyt helyeztek el.

Az egyik oldalon és a peremén szürke vászonborítást kapott. A tíz évvel később előkerült lemezeket eredetileg fekete festették. Két kisebb, világosbarna színű lemezdarab a futóműszár és a nagyobb roncsdarabok között feküdt. Az egyiken korábbi bevetésen szerzett kiskaliberű fegyvertől származó lött sérülés javítása található.

KUTATÁS A SÍROK UTÁN

Abban az időszakban, mikor Stano Bursának sikerült kapcsolatba lépnie V. F. Kilinyenko családjával, ugyancsak felvette a kapcsolatot az oroszországi kamisini múzeum munkatársával, Alekszej Ivanovval. A kamisini múzeummal

23. ábra. Az Ásványráró mögött lévő Új temetőben található bal oldali katonai sír. A fejfán felírás: „Ismeretlen katonák sírja”. Nagy valószínűséggel itt nyugszanak Lazarev repülőgép-személyzetének katonái

24. ábra. A Szovjetunió 12 hőseit ábrázoló mellszobor egyike, az I. A. Lazarevról készült mellszobor

közösen kezdték meg sírok felkutatását. L. Salajkova (összekötő a szlovák kutatók és kamisini múzeum között) már tudta, hogy Ásványráró faluban, a temetőben ismeretlen szovjet katonák sírjai találhatóak, 1945 márciusából. Mivel sem az orosz Honvédelmi Minisztérium Központi Levéltárából, sem az interneten hozzáférhető orosz anyagokból, de még Magyarországon sem sikerült egyértelmű információra szert tenni, arra gondolhatunk, hogy Lazarev egységének meghalt tagjai valószínűleg Ásványráró faluban, a temetőben lehetnek eltemetve, ugyanott, ahol az 1945 márciusában meghalt szovjet katonákat temették el. Ma már ismert, hogy a falu mögött még egy, az úgynevezett „Új” temető található. A egyik temetőben nagyméretű tömegsír rejtőzik, amelyben minden bizonnyal a temető körüli gyalogsági harcok és a Deák Ferenc és Alsó utca, találkozásnál aknára futott szovjet teherautó áldozatai lehetnek eltemetve.

A másik helyen is nyomát találni ismeretlen temetésnek. Ez megváltoztatja a helyzetet, mert az Új temetőben, a kerítés mellett egymás mellett két katonai sír is található. Az egyik – a jobb oldalin –, ahogy az orosz nyelvű feliratról kitűnik, két szovjet katona nyugszik, akik Magyarországon felszabadításakor, 1945 márciusában veszítették életüket.

A bal oldali sírkövön a következő felirat olvasható: „Ismeretlen katonák sírja”. Sokkal valószínűbb, hogy Lazarev gárdaőrnagy egységének tagjai lehetnek az „ismeretlen katonák”. Tény, hogy bizonyossággal nem rendelkezünk, a

feltevést igazoló dokumentumok nem maradtak fenn a településen. A helyiek úgy tudják, hogy a határból nem hoztak be elhunytakat, akiket helyben földeltek el, de e hallokból származó tájékoztatásról nem tudhatjuk, hogy pontosan mely időszakra vonatkozik és van e bizonyosság felőle. Lazarev gárdaőrnagy esetében egy dokumentumban egyetlen adat arra utal, hogy esetleg Medvén lehet eltemetve. Ez a szlovák oldalon lévő Medve (Medved'ov) település, amely a Duna mellett helyezkedik el, közel a magyar Ásványráróhoz.

AZ UTÓKOR TISZTELETE

A Szovjetunió honvédelmi minisztere 1966 februárjában Lazarev gárdaőrnagy nevét megörökíttette a 42. rakétahadosztály (a 83. távolsági repülőhadosztályból kialakítva) 142. rakétaezred feljegyzési könyvében. 1966. február 22-én Kamisin város képviselői határozatot hoztak arról, hogy a Homok utcát a Szovjetunió Hőséről I. A. Lazarevról nevezik el. 1967. május 6-án Sztredna Kamisinkában szülőháza, valamint az általános iskola falán emléktáblákat helyeztek el. 2009. május 5-én Kamisinben, a Hősök sugárútján a Szovjetunió tizenkét hőseinek mellszobrát leplezték le, köztük I. A. Lazarev mellszobrát is.

Az események kutatásában résztvevők – akik nélkül ezen írás nem szülehetett volna meg: Stano Bursa repüléstörténet-kutató és adatközlő; V. F. Kilinyenkon, I. V. Lazarev, A. Godunov, az iszkitimi és kamisini múzeum, Lola Salajková, Alekszej Ivanov, A. I. Lonszkij Boris Sudnyn, Peter Kassák, Horváth Gábor, Jégh Izabella, Andrej Ogojuk. A roncskutatásban részt vevők: Tas József, Sabathiel Ákos, Novák László, Mészáros Attila. A történet elbeszélő Ásványráról: Kovács András – Ásványráró Árpáskert, Horváth Béla, Hort Jenő. Szlovák–magyar fordítás és tolmácsolás, Papanek László: Vona Márton és Ivicsics Ferenc. Megtisztelő köszönet a segítségért.

IRODALOM

Podvig naroda.ru;
obd-memorial.ru;
<http://lend-lease.airforce.ru/photogallery/b-25/index.htm>;
Kézdí Árpád: Magyar Királyi Folyamérő visszaemlékezés III. rész. Haditudósító, 2010/4. szám;
Haditechnika, 1995. évfolyam 3. szám. Repülőgéproncs a Dunában;
Magyarország helységnévtára 1944 Magyar Királyi Központi Statisztikai hivatal;
Ásványráró helytörténeti füzetek.

JEGYZETEK

- 12 Nappal az amerikai légierő tovább folytatta a bombázásokat. 24-én Győr pályaudvara került sorra.
- 13 Bochoy lehet, mely település Karlovy Vary járásban van – az eredeti cikk szerkesztőjének megjegyzése.
- 14 A. Jedamek és Alexander Abramovics Frejdzson távolsági repülő hadosztálybeli veterán beszélgetése. www.lend-lease.airforce.ru/articles/freydzson/index.htm
- 15 Ásvány és Ráró 1936-ban egyesült kisközséggé. Ezért van két temetője. 1944-ben 482 házzal és 2510 fő lélekszámmal rendelkezett.
- 16 Mentőmellény színe a Királyi Folyamórségnél

(Fotók a szerző gyűjteményéből.)